

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Досвід Албанії у вирішенні проблеми розмінування

Досвід Албанії у вирішенні проблеми розмінування

Загроза мін та подібних пристроїв на північному сході Албанії виникла через конфлікт в Косово. Після обстеження Албанськими збройними силами у 1999 році було визначено 15 250 000 метри квадратні небезпечних площ. Загрозу становили протитанкові та протипіхотні міни, встановлені силами колишньої Югославської Республіки, нерозірвані боєприпаси, суббоєприпаси з реактивної артилерії і щонайменше шість касетних кластерів НАТО, випущених на територію Албанії.

Додатковою складністю було те, що у Албанії не було даних про мінні поля. Жодних мін і подібних пристроїв не було встановлено власне Албанією. Фактично, НАТО попросило внутрішню армію цієї держави не втручатися в конфлікт, і Албанії довелося безпорадно дивитися, поки її територія була заставлена вибуховими пристроями.

Щодо розміщення мін, то найбільше від них постраждала префектура Кукес. Населення цієї префектури складає майже 120 000 осіб, з яких 75 відсотків проживають у сільській місцевості. Населення Кукесу є одним з найбідніших в Албанії, якщо не в усій Європі. Наземні міни та подібні пристрої безпосередньо загрожували 39 селам. Основними видами діяльності населення цієї території є випасання худоби, землеробство, заготівля дров та інших засобів для існування. Бідність і навантаження на землю ще більше посилювались тим фактом, що 75 відсотків території на півночі є гірськими, не включаючи заміновані землі. Хоча більшість людей були проінформовані та навчені поведінці із мінами, дехто все ж помер та отримав поранення, працюючи на замінованих територіях через економічний тиск. З 1999 року по січень 2003 року мали місце 202 мінно-вибухові випадки. На північному сході Албанії загинули 27 людей, 216 отримали поранення.

У 2002 році 88 379 квадратних метрів мусили бути розмінованими за допомогою датських спеціалістів та Швейцарського фонду протимінної діяльності для будівництва критичного дорожнього сполучення між Байрамом Куррі та Гяковою.

Наслідками замінування стали також труднощі з патрулюванням кордонів між Албанією та Косово, де торгівля людьми та інші злочини відбуваються на транскордонній основі.

Після косовської кризи 1999 року албанський уряд швидко відреагував, намагаючись захистити, в першу чергу, цивільних осіб. Однак, це було зроблено без урахування Міжнародних стандартів протимінної діяльності (IMAS), і всі території довелося повторно розчищати. Невдовзі після очищення албанська влада провела обстеження, яке вказало, що більша частина прикордонної території все ще замінована.

Наприкінці 1999 року уряд Албанії вирішив прийняти Міжнародні стандарти протимінної діяльності і створив структуру для здійснення гуманітарних протимінних заходів. Для належної координації протимінної діяльності у жовтні 1999 року було сформовано міжміністерський орган, Албанський комітет (надалі також – комітет) з протимінної діяльності (AMAS). Цей орган є органом виконавчої влади та органом, що розробляє політику щодо протимінної діяльності в Албанії. Заступник міністра оборони очолює цей комітет, до його складу входять також представники міністерства охорони довкілля, місцевого самоврядування, особи, відповідальні за децентралізацію, охорону здоров'я, громадський порядок, представники міністерства закордонних справ, фінансів та економіки; Постійний представник Програми розвитку ООН, Представники ООН з охорони здоров'я, Червоного Хреста та інших великих донорів.

Завдання комітету полягає у такому:

- забезпечення уваги держави до протимінної діяльності;
- пошук донорського фінансування та допомоги для програми розмінування;
- першочерговість вирішення питання розмінування в Албанії;

- інформування міжнародної спільноти щодо мінної загрози в Албанії;
- дотримання Оттавського договору щодо знищення протипіхотних мін.

У той же час для виконання програми протимінної діяльності під керівництвом комітету було створено оперативний орган – Албанський виконавчий орган діяльності з розмінування.

Функції даного органу:

- розробка та сприяння виконанню програмі протимінної діяльності;
- координація, нагляд та моніторинг усіх заходів протимінної діяльності, які відповідають пріоритетам комітету;
- акредитація та підтвердження якості діяльності з управління розмінуванням;
- збір, перевірка та розповсюдження статистичних даних, пов'язаних з мінуванням та встановленням іншої вибухівки на території Албанії;
- контроль та звітування про хід розмінування;
- обстеження та позначення мінно-забруднених територій;
- розробка та підтримка процедури розмінування на основі стандартів ООН;
- розслідування всіх інцидентів та аварій, пов'язаних з мінами;
- підтримка зв'язку із закордонними органами протимінної діяльності.

Важливо наголосити, що матеріальна підтримка албанським урядом з 1998 по 2003 роки реалізації програм протимінної діяльності та знешкодження вибухонебезпечних предметів склала 1 583 600 доларів США.

Окрім виділення коштів, Албанія ратифікувала Оттавський договір 29 лютого 2000 р., після чого проєкт знищення залишків мін розпочався 15 січня 2001 року за сприяння Канади. Демілітаризація базувалася на зворотньому вилученні мін і вибухових засобів, а переробка була головним аспектом проєкту.

Переваги цього проєкту для Албанії :

- дотримання Албанією статті 4 Оттавського договору;
- підвищення статусу Албанії як відповідальної сторони Оттавського договору;
- підвищення національної та регіональної безпеки;
- соціально-економічні вигоди для народу Албанії;
- посилення можливостей демілітаризації в регіоні;
- встановлення темпів знищення запасів мін та інших подібних пристроїв у Південно-Східній Європі.

У червні 2002 року відбувся національний семінар, на якому було сформульовано бачення, місію, деякі пріоритети та трирічний план із розмінування. В результаті проведення такого заходу було прийнято такі рішення:

1. Албанія має бути повністю розмінована і позбавлена від будь-яких вибухових пристроїв до 2010 року.
2. Розробка та впровадження стійкої програми протимінної діяльності з метою ліквідації впливу мін та подібних вибухових пристроїв на північному сході Албанії буде здійснена до 2005 року.
3. Цілі албанської програми протимінної діяльності:
 - створити правову базу та політику протимінної діяльності до 31 грудня 2003 року;
 - впровадити політику протимінної діяльності, стратегічний план та пріоритети протимінної діяльності до 31 грудня 2003 року;
 - розробити та запровадити національну базу даних протимінної діяльності до 31 серпня 2003 року;
 - очищення від мін та подібних пристроїв районів у північно-східній Албанії до кінця 2005;
 - запровадити стратегію підвищення обізнаності про протимінну ситуацію на північно-східному кордоні Албанії до 31 грудня 2003 року;

- забезпечити реабілітацію осіб, що найбільше постраждали від мін (постійна втрата працездатності) до 2005 року тощо.

У 2002-2006 роках Албанія досягла стабільного прогресу на шляху до того, щоб стати країною, вільною від мін. Національна стратегія протимінної діяльності, була переглянута в серпні 2006 року. Після перегляду програма встановила бачення та стратегічні цілі Албанської програми протимінної діяльності до серпня 2010 року. Загальною місією програми визначено розробку та впровадження стійкої програми протимінної діяльності, щоб знищити всі міни та нерозірвані боєприпаси шляхом розчистки всіх районів на північному сході Албанії до 2010 року.

У 2006 році в рамках «Ініціативи завершення» було підготовлено детальний «Національний план протимінної діяльності для завершення розмінування» на період 2007-2010 років. Уряд Албанії представив його на різних міжнародних конференціях з протимінної діяльності та розповсюджував серед різних донорів для можливого фінансування.

Програма перетворилася на комплексну, добре скоординовану та сприйнятту всіма ключовими зацікавленими сторонами. Донори одноголосно заявили, що їхні кошти були використані ефективно. Це слід визнати гідним досягненням, враховуючи рівень складності управління програмою протимінної діяльності, віддаленість та не надто розвинену інфраструктуру району Кукес, де розташовано більшість мін.

Програма мала багато досягнень, які варто відзначити, зокрема:

- жертв від наземних мін в Албанії не було з 2005 року;
- усі постраждалі отримали медичну допомогу та підтримку, а програма допомоги жертвам принесла користь широкому колу людей з обмеженими можливостями;
- програма протимінної діяльності тісно узгоджена з пріоритетами регіонального розвитку та плануванням територій;
- ефективна координація програми з боку комітету, включаючи залучення та підтримку з боку широкого кола сторін: представників національних та місцевих органів влади, донорів, національних та міжнародних неурядових організацій та місцевих громад.

Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування оцінив Албанську програму протимінної діяльності так:

- програма отримала користь від тісних робочих відносин з високоефективними та відданими партнерами-виконавцями;
- міжнародне співтовариство забезпечило послідовне фінансування, необхідне для задоволення потреб програми з моменту її заснування в 1999 році.

Міністерство оборони, виконуючи роль голови Комітету з протимінної діяльності Албанії (АМАС), також відіграло важливу роль у демонстрації участі уряду у вирішенні проблеми замінування.

Єдиним недоліком програми визнано її неспроможність досягти цілей націоналізації, які передбачались спочатку у 2002 році. Хоча причини цього не зовсім були зрозумілими команді з оцінки Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування, вони більш ніж компенсуються величезним успіхом програми у зниженні загрози травм і смертей майже до нуля.

Отже, застосувавши перелічені вище механізми, Албанії вдалось фактично вирішити проблему замінування, більше того, отримати позитивні відгуки світової спільноти у цій сфері. У зв'язку із наведеним, вважаємо досвід цієї держави актуальним і корисним для України. Уповноваженим органам та особам в Україні слід взяти до уваги правові механізми та засоби, що використовувались урядом Албанії для вирішення такої ж

проблеми по всій території нашої держави, що зазнала чи зазнає мінування. Переїняття даного досвіду дозволить пройти шлях від небезпечних замінованих зон по всій території держави до цілком безпечної ситуації значно швидше, а також, уникнути смертей та калічень наших громадян.

Використані джерела:

1. Transitioning Mine Action Programmes to National Ownership/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Albania%20Transition%20Report%202012%2007%2004%20%281%29.pdf>
2. ALBANIA FREE FROM THE EFFECT OF MINES AND UXO BY 2006 Presented by Arben Braha AMAE Director /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.apminebanconvention.org/fileadmin/APMBC/IWP/SC_june05/speeches_mc/Albania_14June05.pdf
3. Demining Albania by International trust fund /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.itf.si/upload/publications/demining_albania_2000_2009.pdf
4. THE ALBANIA MINE ACTION PROGRAMME - Nairobi Summit /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nairobisummit.org/fileadmin/APMBC-RC1/regional_conference/reaugroup/f_Albania_response_and_needs.pdf
5. Evaluation of the Albanian Mine Action Programme Submitted by the Geneva International Centre for Humanitarian Demining (GICHD) /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gichd.org/fileadmin/GICHD-resources/rec-documents/Report-GICHD-AlbaniaEvaluation-aug2007.pdf>